

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2013-09-03
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2430-12

SÖKANDE

Kommunalförbundet Kalmarsundsregionens Renhållare
Box 822
391 28 Kalmar

Ombud: Peggy Lerman
c/o Lagtolken AB
Jordösundsvägen 29
370 24 Nättraby

SAKEN

Ansökan om ändring av tillstånd enligt miljöbalken till Moskogens
avfallsanläggning, Kalmar kommun

Avrinningsområde: 77
Koordinater (SWEREF90) N: 6284200 E: 571900

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen lämnar Kommunalförbundet Kalmarsundsregionens Renhållare (KSRR), org.nr.222000-1883, tillstånd enligt miljöbalken till ändring av verksamheten enligt det tillstånd som lämnades i dom den 16 oktober 2006 (M 1090-05) så att de i bilaga 1 till domen angivna mängderna i gruppen SNI 90.004-1 för punkterna ”Hushållsavfall o liknande 25 000 t/år och Bygg- och industriavfall 25 000 t/år” ändras till följande mängder.

SNI 90.80 (sortering)	Hushållsavfall	5 000 t/år
SNI 90.100	Bygg- och industriavfall (mekanisk bearbetning) hushållsavfall och liknande, m.m.	105 000 t/år,
SNI 90.160 (biologisk behandling)	Hushållsavfall, industriavfall m.m. (från bl.a. livsmedelssektorn)	25 000 t/år
SNI 90.290 (deponering)	Hushållsavfall o liknande	25 000 t/år

Dok.Id 242804

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

Mark- och miljödomstolen föreskriver följande ytterligare villkor.

25. Vid produktion av biogassubstrat ska aktuellt utrymme vara försett med ventilation med utrustning avsedd att motverka spridning av lukt.

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Verkställighetstillstånd

Detta tillstånd får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft.

Igångsättningstid

Den utökade verksamheten ska vara i drift inom fem år efter lagakraftvunnen dom.

Tiden kan dock förlängas om ansökan därom inges till tillståndsmyndigheten i god tid dessförinnan.

BAKGRUND

Vid Moskogens avfallsanläggning, belägen ca en mil väster om Kalmar och norr om riksväg 25 mot Växjö, bedriver sedan 1976 Kommunalförbundet Kalmar-sundsregionens Renhållare (fortsättningsvis benämnt KSRR eller bolaget) verksamhet avseende traditionell hantering av avfall från hushåll och industrier. KSRR omfattar kommunerna Kalmar, Nybro, Mörbylånga och Torsås. Utvecklingen inom avfallshanteringen har nu aktualiserat en mindre ändring av tillståndet, för att möta nya behov i regionen.

KSRR planerar därför för ändrad hantering av ökade mängder av icke farligt avfall. Avsikten är att kunna använda organiskt avfall till produktion av biogas samt brännbart avfall för produktion av bränsle för vidare användning vid industrier. Därmed nyttiggörs avfall från t.ex. livsmedelsindustri och skogsindustri. Befintlig tillståndsrám behöver utökas, men en fullständig omprövning av den samlade verksamheten bedöms av KSRR inte vara nödvändig eller lämplig. Verksamheten ryms inom tillståndsgivna ytor på Moskogen 1:1.

TIDIGARE BESLUT

Miljödomstolens gav tillstånd till verksamheten den 16 oktober 2006, M 1090-05.

Genom miljödomstolens dom 2009-01-13 i M 3142-08 förlängdes tiden för villkor 16 och 18 (avser viss del av lakvattenbehandlingen resp. tillfällig täckning). För villkor 18 förlängdes tiden åter i dom 2010-09-20 i M 681-10.

Miljödomstolen återförvisade den 17 september 2012 (M 1316-12) ett överklagat föreläggande av länsstyrelsen den 16 mars 2012 i fråga om kriterier för konstruktionsmaterial vid sluttäckning.

ANSÖKAN**Yrkanden***A. Verksamhetens tillstånd*

I första hand fortsatt lydelse av punkt 1, 2 och 11 med bekräftelse i domskäl att industriavfall omfattar livsmedels- och skogssektor, vilket berör

1. Sortering och mellanlagring av hushållsavfall samt bygg- och industriavfall på befintliga och nya ytor.
2. Mellanlagring och behandling av organiskt avfall (hushållsavfall, industriavfall och slam eller liknande) genom sluten kompostering alternativt kontrollerad rötning.
11. Deponering och behandling av avfall från industri, såväl farligt som icke farligt avfall.

I andra hand, för det fall domstolen finner nödvändigt, yrkas att tillståndets punkt 1, 2 och 11 ska lyda (tillskott understrukna):

1. Sortering och mellanlagring av hushållsavfall samt bygg- och industriavfall, bl.a. från livsmedelssektor och skogssektor, på befintliga och nya ytor,
2. Mellanlagring och behandling av organiskt avfall (hushållsavfall, industriavfall, bl.a. från livsmedelssektor, och slam eller liknande) genom sluten kompostering alternativt kontrollerad rötning.
11. Deponering och behandling av avfall från industri, såväl farligt som icke farligt avfall, bl.a. icke farligt avfall från livsmedelssektor och skogssektor.

B. Bilaga 1 ändras under rubriken SNI 90.004-1

så att:

Hushållsavfall o liknande 25 000 t/år, Bygg- och industriavfall 25 000 t/år stryks och ersätts av följande mängder (tidigare mängd inom parentes):

SNI 90.80	Hushållsavfall 5 000 t/år (samma)
SNI 90.100	Bygg- och industriavfall, hushållsavfall och liknande m.m. 105 000 t/år (idag 25 000 t/år)
SNI 90.160	Hushållsavfall, industriavfall (bl.a. livsmedelssektor) m.m. 25 000 t/år (idag 10 000 t/år)
SNI 90.290	Hushållsavfall o liknande 25 000 t/år (samma)

Förslag till ytterligare villkor

25. Vid produktion av biogassubstrat ska aktuellt utrymme vara försett med ventilation avsedd att motverka spridning av lukt.

Verkställighetstillstånd

KSRR yrkar att tillstånd får tas i anspråk i avbidan på lagakraftvunnen dom.

Ändmålet är en anpassning för att stödja EU:s avfallshierarki och en viktig samhällsfunktion. Det gäller en sedan många år pågående verksamhet, där de föreslagna ändringarna bedöms leda till högst begränsade förändringar. Med föreslagna skyddsåtgärder och utformning torde risken för ökande störningar av människa och miljö vara mycket liten.

Igångsättningsperiod

Verksamheten bedöms vara i drift inom fem år.

Bolagets beskrivning av ändrad verksamheten*Planerade ändringar*

KSRR strävar efter att nyttja avfallet som en resurs och att bättre efterleva EU:s avfallshierarki bland annat genom att sortera ut matavfall, sortera brännbart avfall till avfallsbränsle, skilja inerta material från avfallet före förbränning och sortera ut metaller ur avfallet till återvinning. Ett första viktig steg i denna behandling kommer att bli en optisk sorteringsanläggning.

I nuläget sker ingen utsortering eller separat insamling av hushållens matavfall i KSRR:s upptagningsområde. Det hushållsavfall som samlas in via hushållens kärl går till Moskogen för omlastning. Avfallet läggs på en öppen platta inom området och lastas sedan om till lastbilar för vidare transport till energiutvinning eller förbränning, för närvarande i Norrköping. Totalt skickas i nuläget ca 35 000 ton hushållsavfall per år till förbränning.

Det grovavfall från hushåll som lämnas vid KSRR:s återvinningscentraler (ÅVC) hanteras i nuläget bland annat genom mellanlagring på omlastningsplattan före vidaretransport till förbränning och av ISAB (Industrisortering Sydost AB) vid Moskogens avfallsanläggning. Bygg- och industriavfall behandlas i nuläget vid

Moskogens avfallsanläggning. Detta sker dock inte i KSRR:s regi utan det är ISAB som sköter också denna verksamhet inom ramen för tillståndet för Moskogen.

Det nya systemet för hushållens sortering av avfall avser olikfärgade påsar, där optisk sortering av påsarna vid Moskogen blir ett första steg inför produktion av biogassubstrat. Detta innebär att hushållen sorterar avfallet i olikfärgade påsar. Dessa läggs sedan i ett kärl och samlas upp med en sopbil. Därefter separeras påsarna vid en optisk anläggning vid Moskogen. Avfall från externa lämnare (andra kommuner, företag) kan även komma att matas in direkt i behandlingssteg för matavfall (biogassubstratproduktion) alternativt i behandlingssteget för avfallsbränsleproduktion utan att först passera den optiska sorteringen. Även organiskt avfall från livsmedelssektorn kan alltså nyttiggöras.

Behandlingen till biogassubstrat kan ske med olika tekniska lösningar, som huvudsakligen kommer att bli i enlighet med följande principer:

1. Öppning av påsar och emballage (papper, plast, metall)
2. Ev. krossning av avfallet
3. Avskiljning av matavfall från emballage (papper, plast, metall) och från ovidkommande material i insamlad matavfallsfraktion
4. Hantering av rejekt (papper, plast, metall) genom inmatning i avfallsbränslesorteringen eller annan efterbehandling
5. Produktion av biogassubstrat genom finfördelning och/eller spädning till lämplig viskositet
6. Lagring av producerat biogassubstrat i väntan på utleverans från anläggningen

Vidare planeras produktion av avfallsbränsle med så högt värmevärde att det kan användas i industrin, där för närvarande cementindustrier i regionen är planerade mottagare. Även här kan avfall från flera sektorer användas. Den utsorterade brännbara fraktionen kommer att behandlas i ytterligare sorteringssteg inom Moskogen för att sortera fram en ren avfallsbränslefraktion med högt värmevärde. Den exakta tekniska lösningen för framställning av avfallsbränsle är i dagsläget inte fastställd, men principerna kan övergripande beskrivas enligt nedan.

1. Fraktionen med brännbart avfall från den optiska sorteringen grovkrossas.

2. Efter grovkrossning skiljs metaller från fraktionen (genom överbandsmagnet och/eller liknande utrustning).
3. Inerta, icke brännbara och tunga material avskiljs från brännbara material (papper, plast, trä, textilier), t ex genom en kombination av siktning och densitetsseparering av avfallet.
4. Den rena bränslefraktionen mals ner ytterligare i storlek (till ca 10-20 mm) innan den är redo att levereras som bränsle till cementindustrin.
5. Utsorterade metaller skickas till återvinning. Utsorterad inert fraktion används eventuellt som konstruktionsmassor eller liknande.

I nuläget finns viss osäkerhet kring hur deponigasen vid Moskogen ska nyttiggöras i framtiden. Torkningsutrustning kan komma att installeras i den nya sorteringsanläggningen, och därvid nyttja värme från deponigasen eller överskottsvärme från en eventuell elproduktion med deponigas. Torkutrustningen är tänkt att användas för att torka avfallsbränsle, matavfall, men även andra bränsle- och avfallsfraktioner, som exempelvis Rt-flis och grönflis, skulle kunna vara intressanta att kunna torka. Målsättningen är att bränslefraktionen ska hålla en sådan kvalitet att den kan användas som bränsle vid cementindustrin.

Det kan även uppstå restfraktioner från sorteringen som kan komma att avsättas genom konventionell avfallsförbränning.

Identifierat ändringsbehov

De verksamheter som ansökan avser berör följande tillståndspunkter i domen den 16 oktober 2006:

1. sortering och mellanlagring av hushålls-, bygg- och industriavfall,
2. behandling och mellanlagring av organiskt avfall från hushåll, industri m.fl.,
11. behandling och deponering av industriavfall.

Ändring av domen behövs för att medge ökade mängder för behandling från idag 50 000 ton per år, med hälften vardera av hushållsavfall respektive bygg- och industriavfall, enligt domens bilaga 1, rubrik SNI 90-004-1, dvs. äldre kod för bl.a. behandling av icke farligt avfall, upp till planerat 130 000 ton per år fördelat på nya koder:

SNI 90.160, biologisk behandling (25 000 ton/år), av i dag medgivna hushållsavfall m.m. plus avfall från industri, inklusive livsmedelssektor.

SNI 90.100, mekanisk bearbetning (105 000 ton/år) av idag medgivna bygg- och industriavfall (inklusive avfall från livsmedelssektor och skogssektor) plus hushållsavfall m.m.

Det bör noteras att det finns led i den biologiska behandlingen som kan vara av mekanisk karaktär, men dessa bedöms vara en integrerad del av förbehandling för rötning, inte en separat mekanisk bearbetning. Mängderna under 90.100 är därmed inte avsedda att inrymma även avfall destinerat för biologisk behandling.

Mängderna under 90.160 bör således inte dubbelföras, dvs. läggas under båda koderna.

Avgränsning av prövningen

Den samlade prövningen 2005 utgick från den regionala anläggningens behov av mångfald och flexibilitet. Ett stort antal frågor överlämnades till egenkontroll och tillsynsmyndighetens prövning. Nya behandlingsmetoder anmäls under hand.

Vid ändringsprövningen kan eventuellt behöva klargöras vilka avfallslämnare som huvudsakligen avses samt vilka typer av metoder som är avsedda att brukas.

Aktuellt är avfall från livsmedelssektor och skogssektor. Dessa bedöms emellertid ingå i begreppet industriavfall, såsom jämförbara avfallsslag då det gäller verksamhetens sortering, mellanlagring och behandling enligt punkterna ovan. För det fall domstolen finner nödvändigt, kan i domens skäl klargöras att industriavfall omfattar livsmedelssektor och skogssektor eller så kan i andra hand dessa sektorer tillföras tillståndet.

Tillståndet omfattar idag både sortering samt behandlingsmetoder som krossning.

Den nya hanteringen innebär dels optisk sortering av påsar med hushållsavfall, efterföljande behandling till biogassubstrat, dels sortering av brännbart avfall med efterföljande behandling som krossning m.m. för framställning av avfallsbränsle.

Tillståndets villkor 15 innebär att ny metod för behandling ska första gången anmälas till tillsynsmyndigheten. De nu aktuella metoderna bör lämpligast hanteras

genom sådan anmälan enligt domens villkor 15, dvs. ändring av domens tillstånd bedöms inte behövlig eller lämplig. Villkor 15 bör gälla även framöver.

Av domen framgår att kontrollerad rötning medgetts (punkt 2). Det får anses avse även produktion av biogassubstrat, eftersom detta är en behandling som krävs inför rötning, varvid ändring inte behövs heller i denna del. Ansökan avser dock inte rötning vid anläggningen, utan biogassubstratet ska levereras till extern biogasanläggning. Om röttningsanläggning skulle bli aktuell, kommer det att anmälas till tillsynsmyndigheten.

Ändring av domen bedöms inte heller nödvändig för behandling av det brännbara avfallet, eftersom mekanisk bearbetning redan finns med.

Avfallsslag för respektive behandling blir:

Biologisk behandling av i dag medgivna hushållsavfall m.m. plus avfall från industri, inklusive livsmedelssektor.

Mekanisk bearbetning av idag medgivna bygg- och industriavfall (inklusive avfall från livsmedelssektor och skogssektor) plus hushållsavfall m.m.

Det bör noteras att vissa led i den biologiska behandlingen kan vara av mekanisk karaktär, men dessa bedöms vara en integrerad del av förbehandling för rötning, inte en separat mekanisk bearbetning. Mängderna under 90.100 är därmed inte avsedda att inrymma även avfall destinerat för biologisk behandling. Mängderna under 90.160 bör således inte dubbelföras, dvs. läggas under båda koderna.

Avfallsslag för deponering, enligt domens bilaga 2, berörs inte.

MILJÖKONSEKVENSER

Lokaliseringen

Avståndet från infartsvägen till anläggningen till närmsta bostadshus är ca 200 m.

Avståndet från det område där nu aktuell behandling kommer att ske, i den sydvästra delen av anläggningen, till närmsta bostadshus är ca 500 m.

Utökningen från 40 000 ton till 125 000 ton är en tredubbling, men samlokaliseringen till Moskogen innebär att effekterna inte ökar på motsvarande sätt, utan bedöms vara ringa.

Nollalternativ

Nollalternativet innebär att ingen utökning av tillståndsgivna mängder görs. Det blir heller inte möjligt att mekaniskt behandla hushållsavfall. Det skulle troligen innebära att de ekonomiska och miljömässiga incitamenten till att bygga den optiska sorteringensanläggningen och efterföljande behandlingar inte fanns. Hanteringen av hushållsavfall skulle fortgå som i nuläget med omlastning på en öppen platta vid Moskogen och vidare transport till Norrköping. De positiva miljöeffekter som beskrivs nedan skulle inte uppstå.

Miljöpåverkan

Transportmängderna vid Moskogen skulle inte öka jämfört med det tillstånd som redan finns men däremot är det troligt att det totala transportbehovet är större i nollalternativet.

I detta fall innebär projektet risk för ökade negativa effekter genom ökad trafik lokalt, 10-15 ytterligare inkommande tunga transporter per dag anläggningen utöver de ca 70 lastbilar som kommer in varje dag till anläggningen, och 25 lastbilar till näraliggande kraftvärmeverk, samt 50 100 personbilar per dag. Det totala transportbehovet bedöms dock komma att minska, då avfallet kommer att återvinnas på närmare avstånd än hittills. Med styrning av trafiken till huvudinfarten, genom instruktioner till de egna förarna och genom skyltning, bedöms trafiken inte ge märkbar bullerökning.

Buller från behandling ska ligga under riktvärden i enlighet med villkor 21. En bullerutredning har gjorts för den planerade verksamheten. Verksamheten skulle kunna bedrivas nattetid och uppfylla bullerkraven, förutsatt vissa åtgärder på vid byggnaden, såsom att byggnaden görs sluten, att dörrar hålls stängda mellan passager, hänsyn till buller vid utformning av fasadkonstruktion och av ventilationssystem. En större andel av omlastning inomhus ger mindre bullerstörning.

Trots ökad hantering av hushållsavfall bedöms risken för luktstörning minska, eftersom dagens hantering på öppen platta byts mot behandling inomhus.

Utformningen av ventilationssystemet bör anpassas till luktrisken, men den exakta tekniska utformningen kan inte preciseras förrän den offentliga upphandlingen är genomförd. Upphandlingen görs utifrån funktionskrav och bolaget avser att informera om det via tillsynen. Driften kommer att anpassas så att uppehållstiderna och lagringstiderna för avfallet hålls korta, och lagringen av biogassubstratet ska ske i slutna tankar. Lukt från spill utanförbyggnaden motverkas av regelbunden städning. Soteringshallen förses med spolposter och spolrännor.

Övriga utsläpp till luft från transporter kan öka något lokalt, men ändå minska totalt sett. Utsläppet av fossil koldioxid kan minska med 22 000 ton/år genom att fossila bränslen ersätts av leveranser av biobränslen från Moskogen. Biogas från matavfall kan komma att minska utsläppen av fossil koldioxid med ca 2 000 ton årligen. Projektet bedöms alltså bli positivt ur klimatperspektiv, då regionala transporter minskar, och ur resursperspektiv då nyttjandet av avfallet ökar.

Med stöd av befintliga system för lakvattenhantering m.m. bedöms utsläpp i övrigt inte bli beaktansvärda. Behandlat lak- och dagvatten från Moskogens avfallsanläggning leds till Tomtebybäcken inom Ljungbyåns avrinningsområde. Behandlingen omfattar luftade säsongslagringsdammar, energiskog, dike med sandfilter, översilningsyta och våtmarksdammar. Utsläppet är reglerat med riktvärden för vissa ämnen. Ändringarna bedöms inte innebära behov av förändring vad gäller omhändertagandet av förorenat vatten från Moskogen eller behov av annan recipient. Den nya verksamheten innebär sannolikt att mindre mängder lakvatten uppstår då hanteringen av hushållsavfallet kommer att ske inomhus. Ändringarna innebär inte heller att ytterligare ytor än de som redan är tillståndsgivna tas i anspråk. Tomtebybäcken är inte statusklassad, och bolaget har inte mandat att göra sådan klassning. Bolaget ser inget behov av att statusklassa Tomtebybäcken, då inga negativa effekter av verksamheten förutses.

Utöver de effekter på energiområdet som beskrivits medför också sorteringen att återvinningen av metaller och av inerta material kan öka, och därmed att ytterst lite

avfall behöver deponeras. För rötningsresten eftersträvas sådan kvalitet att användning i jordbruket blir möjlig.

KSRR har även bedömt hur den utökande verksamheten bidrar till uppfyllandet av miljömålen samt bedömt att inga miljökvalitetsnormer befaras komma att överskridas på grund av den ändrade verksamheten.

INKOMNA YTTRANDEN

Samhällsbyggnadskontoret har meddelat att man inte har några synpunkter. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig.

DOMSKÄL

I ansökan ingår en beskrivning av miljökonsekvenserna av ändringarna. Domstolen bedömer den vara av tillräcklig omfattning och kan godkännas.

Mark- och miljödomstolen anser att de ökande mängderna av behandlat avfall, med de metoder som föreslås, innebär en betydande minskning av den totala miljöbelastningen och att risken för negativa lokala miljöeffekter är mycket liten. Den utökade verksamheten bedöms kunna rymmas inom befintliga tillståndsvillkor. Med dessa och föreslaget nytt villkor bedöms ändringen vara tillåtlig enligt miljöbalken och ändringstillstånd kan och ska medges.

Bolaget har lämnat till domstolen att avgöra om vissa preciseringar av avfallstyper måste göras i tillståndstexten eller om det räcker med uttalanden i domskälen. Domstolen konstaterar att det nu gällande tillståndet anger verksamhetstyper med äldre beteckningar än vad som anges i miljöprövningsförordningen (2013:251), som infördes den 8 juni 2013. Vid ändring bör de nya beteckningarna anges för de avfallsbehandlingsanläggningar som ändras. De verksamhetstyper som har angetts i ansökan är enligt tidigare gällande förordning, men överensstämmer med vad som nu anges i miljöprövningsförordningen. Det konstateras att rubrikbeteckningarna i bilagan till tillståndet 2006 och för i övrigt angivna avfallshanteringar inte överensstämmer

med nuvarande beteckningar, men det faller utom ramen för denna prövning att ändra utöver vad som anges i ansökan.

Enligt 25 a § ska en dom som omfattar tillstånd att lagra, återvinna eller bortskaffa avfall dessutom alltid innehålla 1) en förteckning över de kategorier av avfall och den totala mängd avfall som får lagras, återvinnas respektive bortskaffas, 2) uppgift om den metod för att lagra, återvinna eller bortskaffa avfall som ska tillämpas, och 3) de villkor som behövs i fråga om åtgärder för att övervaka och kontrollera att de skyldigheter som gäller för verksamheten uppfylls.

Domstolen anser att någon ändring av tillståndstexten, utöver ändring av dess bilaga, inte behövs. I bilagan anges de avfallstyper som har angetts i ansökan. Domstolen anser därvid att det räcker att ange kategorierna i klartext, utan hänvisning avfallskategorinummer. Ytterligare precisering av metoder behöver inte anges, utöver vad som följer av det allmänna villkoret. Befintliga villkor om kontroll får anses rymma även den kontroll som följer av ändringstillståndet.

Domstolen ser det som behövligt, men tillräckligt, med det nya villkor som bolaget har föreslagit, för att motverka eventuella luktstörningar. Villkorstexten bör dock ändras så som framgår av domslutet. Domstolen ser inte heller några skäl att inte bevilja yrkat verkställighetsförordnande. Yrkad igångsättningstid kan godtas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 24 september 2013.

Lena Pettersson

Bruno Bjärnberg

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Lena Pettersson, ordförande, och tekniska rådet Bruno Bjärnberg, samt de särskilda ledamöterna Lars Wennerstål och Anders Wetterling.

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR

- DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud. Till överklagandet ska bifogas lika många kopior av skrivelsen som det finns motparter i målet. Har inte klaganden bifogat tillräckligt antal kopior, framställs de kopior som behövs på klagandens bekostnad.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.